

„ДВА ВЕКА САВРЕМЕНЕ УСТАВНОСТИ“

— научни скуп одржан у Српској академији наука и уметности
17. и 18. септембра 1987 —

Септембра месеца 1987. године навршило се две стотине година од како је на чувеној Филаделфијској конвенцији 17. септембра 1787. усвојен Устав САД. Од тога дана започиње ера савремене уставности.

Обележавање овог јубилеја било је повод да Одељење друштвених наука Српске академије наука и уметности организује 17. и 18. септембра 1987. научни скуп под истим називом како гласи и наслов овог записа. За скуп је било припремљено преко четрдесет реферата истакнутих историчара, конституционалиста и политиколога из читаве Југославије. Њихови реферати били су основа за плодну научну расправу вођену пуна два дана у свечаној сали САНУ.

Устав САД од 1787. има вишеструки значај. Донет крајем XVIII века, после успешно окончане борбе за независност, овај устав је први у свету, у виду јединственог писаног акта, утврдио основе државног и друштвеног уређења једне земље, у овом случају америчке федерације. Само неколико година касније, примеру Устава САД следе први француски устав од 1791. и пољски устав од исте године, да би од тада доношење устава у низу земаља означавало победу у борби против домаћих аутократа у старим, односно ослобођење од страних завојевача у новим нацијама. Устави и уставности започели су да живе свој век који траје до дана данашњег. Сви они нису били увек у складу с основном идејом која их је изнедрила, идејом о неопходности организирања власти и прокламовања основних права и слобода грађана, али то ниуколико не умањује значај првог савременог устава, Устава САД.

Друго што ваља истаћи када обележавамо двестоту годишњицу овог устава јесте његова дуготрајност. Донет 1787, он, са мањим допунама у виду 26 амандмана, важи и данас. Ако се узму у обзир огромне промене кроз које је људско друштво, а посебно ому у Америци, прошло у току последња два века, онда се дело америчких уставотвораца, „Очева оснивача“, мора оценити као својеврстан феномен. Трајности Устава САД допринео је низ повољних околности, какве се ретко срећу у другим друштвима, али, независно од тога, ваља нагласити постојање готово опште сагласности о његовим квалитетима и одсуство било каквих озбиљнијих идеја да се он мења.

И најзад, епохални значај Устава САД лежи у његовим идејама и институцијама. То је устав који је извршио огроман утицај на развој уставности у свету. Устав САД је устав прве федерације у савременом смислу; америчко федерално уређење, уведено после погубних искустава са краткотрајним функционисањем конфедерације, било је касније пример за углед приликом образовања практично свих других федерација. Начело поделе власти, сходно коме је неопходно да постоје три посебне, релативно самосталне власти које ће ограничавати и држати у равнотежи једна другу, примењено је на америчком тлу у виду тзв. председничког система, уведеног Уставом САД, који је извршио и врши још и данас значајан утицај приликом конципирања облика државне власти широм света. Још један значајан допринос америчког устава представља увођење институционализоване оцене уставности: у САД су по први пут примењени механизми путем којих се обезбеђује сагласност закона и других правних аката са уставом као највишим општим правним актом.

Рођена у САД, ова идеја проширила се светом, тако да је у великом броју земаља, са низом специфичних решења, често различитих у односу на америчка, уведен институт контроле уставности.

Сва ова својства Устава САД била су предмет обраде у светској и нашој науци. Међутим, обележавање двестоте годишњице доношења овог устава пружило је прилику петнаестини наших научних радника да посвете своје реферате условима под којима је Устав САД донет, идејама које су лежале у основи овог значајног историјског документа и његовим начелима и институцијама. При томе је избегнут свечарски тон у обележавању два века од доношења Устава САД, а осим истицања квалитета устава и појединих уставних решења, није запостављен ни критички приступ. Сви реферати посвећени америчком уставу поднети на овом скупу сачињавају, узети заједно, једну лепу монографију о Уставу САД.

Малочас наведени значај Устава САД као акта којим је започео развој уставности у свету захтевао је да на овом скупу, посвећеном двестогодишњици савремене уставности, буде поднет низ реферата у којима су изложени развој уставности у свету и њено савремено стање. И то како с гледишта појединих филозофских и идејних премиса на којима почива идеја устава и уставности или које стоје у непосредној вези с том идејом, тако и с гледишта обраде и оцене низа значајних елемената устава и уставности, у њиховом правном, али и социолошко-политиколошком виду. У двадесетак реферата обрађени су пре свега бројни институти који су свој историјски ход започели управо Уставом САД, да би се потом ширили светом. Но, сложеност људских друштава и богатство облика њиховог уређења захтевали су да се — у циљу целокупног приказа савременог стања уставности — приступи обради различитих видова тога стања, посматраних из посебних углова. Тако, ако прва група реферата представља својеврсну монографију о Уставу САД, друга група садржи основне елементе једне праве компаративне студије о развоју уставних система и најважнијих уставних института и њиховом садашњем стању.

Најзад, у трећој групи реферата изложен је развој уставности на нашим, југословенским, односно балканским просторима, од средњег века (са зачецима уставноправних норми у Душановом законнику), до наших дана. При томе, актуелна уставна проблематика није била предмет расправљања на овом скупу. Српска академија наука и уметности припрема — опет уз учешће чланова академија, универзитетских наставника и научних радника из целе Југославије — посебан научни скуп чија ће основна тема бити актуелни проблеми устава и уставности у нас.

Српска академија наука и уметности ће 1988. године објавити посебан зборник радова са научног скупа „Два века савремене уставности“. На тај начин ће реферати и дискусије са овог значајног скупа којим је обележена двестота годишњица Устава САД постати доступни и широј јавности.

М. Јовичић

САВЕТОВАЊЕ „ПРАВА НА НЕПОКРЕТНИМ СТВАРИМА“

Врховни суд Србије, Врховни суд Војводине, Правни факултет у Београду и Савез удружења правника СР Србије организовали су саветовање „Права на непокретним стварима“ од 9. до 12. децембра 1987. године на Копаонику. Саветовању је присуствовало преко 500 учесника из готово целе Југославије. Били су присутни правници из различитих области, посебно: судије, јавни правобраниоци, друштвени правобраниоци самоуправљања, јавни тужиоци, правници запослени у привреди и државним органима, научни радници и други. Поздравне речи свим учесницима упутио је Милан Субић, председник грађанског одељења Врховног суда Србије а уводну реч је имао Драгољуб Ђосић, председник Удружења правника СР Србије.